

Magyar Hebraisztikai Konferencia

Schweitzer-lectures 2019

Hungarian Hebrew Studies Conference

Schweitzer Lectures 2019

MAGYAR HEBRAISZTIKAI TÁRSASÁG

Károli Gáspár Református Egyetem, 2019. január 29.

<http://mhk.elte.hu/2019/>

PROGRAM // PROGRAMME

9:00	<i>Benda Kálmán Terem (4. em. 406)</i> Köszöntés – Welcome	
9:10	Vendégelőadás – Keynote lecture Stefan Schorch: <i>The relevance of the Samaritan Targum for the textcritic of the Samaritan Pentateuch</i>	
10:10	Kávészünet – Coffee break	
	Biblikum (1) <i>106-os terem</i>	Modern Jewish history <i>Room 109</i>
10:30	Hodossy-Takács Előd: <i>Palesztina, régészet, ideológia</i>	Isaac Hershkowitz, Amir Mashiach: <i>Becoming Hebrew: Religious and/or National Motives of Hatam Sofer’s Disciples Immigration to the Land of Israel</i>
11:00	Fehér Sándor: <i>A Héber Biblia nyelvi datálásának szempontjairól</i>	Stefania Ragaù: <i>A reaction against Antisemitism in Hungary: Edmund Eisler and the flowering of the new Jewish utopian genre</i>
11:30	Grüll Tiborné: <i>Bibliai madárrendszertan, avagy él-e a pusztában pelikán?</i>	Andrea Gondos: <i>From Transylvania to Jerusalem: The New East (Új Kelet) and Zionism in the Life and Scholarship of Isaiah Tishby</i>
12:00	Ebédészünet – Lunch break	

	<u>106-os terem</u> Biblikum (2)	<u>109-es terem</u> Kereszténység és zsidóság
13:30	Péntek Dániel Gábor: <i>A Seol mint hely a Héber Bibliában, különös tekintettel a JHVH-hoz szóló imádságokra</i>	Dobos Károly Dániel: <i>Az Újszövetséggel a kereszténység ellen</i>
14:00	Hausmann, Jutta: <i>Két idegen nő – sarkkő Izrael történetében?</i>	Újlaki-Nagy Réka: <i>Utazás a székely Jeruzsálembe: Utazási irodalom és a böződ- újfalusi prozelita hitközség</i>
14:30	Hack Márta: <i>Textus és kontextus: egy példa Jonatán ben Uzziel Jesája-targumából az értelmezési nehézség feloldására</i>	Kiss András: <i>Jézussal kapcsolatos viták a 20. század eleji cionista mozgalomban</i>
15:00	Kávészünet – Coffee break	
	Rabbinikus irodalom	Szövegek, tárgyak, emlékek
15:30	Babits Antal: <i>Egy eszménykép folytatója, avagy egy epigon munkássága: Sém Tov ben Jozséf Falaquera bölcseleti útmutatásai</i>	Oláh János és Tuna Rita: <i>Ácát sálom – Bacher Simon alkalmi költeménye a „Magyar és Erdélyhoni Izraeliták Egyetemes Gyűléséhez”</i>
16:00	Montskó Benjámin: <i>A Qohelet könyvének problematikája a Qohelet Targum értelmezésében</i>	Bányai Viktória és Komoróczy Szonja: <i>A snóderoláshoz kapcsolódó zsinagógai tárgyak</i>
16:30	Urbán Ilona Anna: <i>Az Énekek éneke rabbinikus és patrisztikus értelmezése: Kutatástörténete, kérdései</i>	Fullér Andrea: <i>A Salgótarjáni és Kozma utcai zsidó temetők egyiptizáló síremlékei</i>
17:00	Radvánszki Péter: <i>Az Énekek éneke tudományos zsidó kommentárjai</i>	Kulcsár Beáta: <i>A „népi hős” – egy nagyváradi zsidó polgár emlékezete</i>

Palesztina, régészet, ideológia

HODOSSY-TAKÁCS ELŐD

takacse@drhe.hu

Debreceni Református Hittudományi Egyetem

A mai, bibliai tájakon folytatott archeológiai kutatás már nem „bibliai régészet” a szó évtizedekkel ezelőtti értelmében, hanem egy teológiai prekonceptióktól független, egyre erőteljesebben antropológiai felismerésekre, kulturális változásokra koncentráló tudomány. Fókuszában nem kizárólag a nagy *tellek* állnak, hanem a teljes vidék rajzát, ősi hasznosítását igyekszik értelmezni, legyen szó vízgazdálkodásról vagy legelőhasználatról. Interdiszciplináris, elvlaszthatatlan a természet- és társadalomtudományok széles skálájától, a hidrogeológiától a gazdaságtörténetig. Mennyiben maradt meg „bibliainak”? Talán annyiban, hogy azokat a területeket kutatja, ahol a bibliai történetek nagy része zajlott, de idői spektrumát tekintve nem szűkíti le érdeklődését, éppúgy rögzíti a 2-3000 évvel a bibliai kor előtti adatokat, mint a Krisztus utáni évszázadok maradványait.

Az előadás áttekinti a palesztinai régészeti kutatások történetének fordulópontjait, a módszertan változásait, valamint az értékelés sajátos, gyakran a tudomány határait komolyan feszegető irányait. Ezen belül hangsúlyt fektet a különböző formában megjelenő ideológiai kérdésekre, melyek a palesztinai/izraeli/dél-levantei régészeti kutatás és értelmezés terén a kezdetektől jelen voltak, és tetten érhetőek ma is.

Előadásom áttekintő jellegű. A meghatározó korszakok és kutatók rövid bemutatása mellett a jelen vitáira, irányzataira és a jövő lehetőségeire koncentrálok.

A Héber Biblia nyelvi datálásának kérdéseiről

FEHÉR SÁNDOR

alexander_white@hotmail.com

A Héber Biblia Maszoréta Szövegének (MT) datálása összetett filológiai-szövegkritikai jellegű vizsgálatokat követel meg. Az eltérő megközelítési módszerek eltérő eredményeket is szültek arra vonatkozóan, hogy az adott szövegrész mikor keletkezett, az idők során milyen változásokon, szerkesztéseken ment keresztül, valamint arról, hogy mik lehettek ezen változások okai.

A szövegvizsgálat módszerei közé tartoznak többek között az archaikus nyelvi elemek és a jövevényszavak elemzése, illetve a dialektális és szociolingvisztikai sajátosságok (a szóhasználat vallási-kulturális összefüggéseinek) meghatározása. Ezen módszerek egymásra is hatnak, erősíthetik, illetve gyengíthetik is egymás érveit.

Az újabb szakirodalom több kérdésben is pontosította az eddigre már szinte evidenciaként kezelt megállapításokat, pl. egyre egzaktabb a valóban archaikus nyelvi elemek köre, valamint ezzel párhuzamosan azoké, amiket eddig tévesen annak tartottak. Ezen eredmények áttekintése és összegzése az eddigiektől eltérő, új következtetésekhez vezethet.

A vitatott keletkezési idejű szövegrészek egymásnak feszülő értékelési szempontjai közül az elfeledett jelentésű szavak azonosítása és vizsgálata kiemelkedik, mert objektívebb értékelési módszerként használható. Olyan szavakról, kifejezésekről van ez esetben szó, amelyeket a redakciók idején azért hagytak érintetlenül a szövegben, mivel a pontos értelme akkorra már homályba borult. Erre tudunk egy-egy kifejezésnek az adott szöveggörnyezetbe oda nem illő, nem megfelelő használatából következtetni. Ezen szavak így igen nagy biztonsággal igazolják a szövegrész *Vorlagéj*ának – valamilyen mértékű – ősiségét.

Bibliai madárrendszertan, avagy él-e a pusztában pelikán?

GRÜLL TIBORNÉ
Szent Pál Akadémia

Az „állatrendszertan” kifejezésről ma a legtöbb embernek Linné és az általa megalkotott taxonómia jut az eszébe, amely elsősorban az egyes élőlények felépítésének hasonlóságain és eltérésein alapul. Az utóbbi évtizedekben azonban Linné rendszerét lassan felváltotta egy genetikai alapú taxonómia, amely az esetleges morfológiai egyezéseket figyelmen kívül hagyva és csupán a genetikai hasonlóságokra építve csoportosítja a ma élő és a hajdanvolt állatokat. A Héber Bibliában kb. kétszáz állatnév található, ebből mintegy ötven hapax, ami nem túlságosan könnyíti meg a beazonosításukat. Kérdésünk az, hogy kimutatható-e a héber Bibliában valamiféle állatrendszertan? Ha igen, vannak-e ennek az újkori taxonómiára emlékeztető elemei? Továbbá, segítségünkre lehet-e ez a rendszer egyes héber állatnevek értelmezésében? Előadásunkban a madárvilágra, illetve annak egyes csoportjaira fókuszálunk, és néhány héber madárnevet közelebbről is megvizsgálunk.

Becoming Hebrew: Religious and/or National Motives of Hatam Sofer's Disciples Immigration to the Land of Israel

ISAAC HERSHKOWITZ – AMIR MASHIACH

Bar-Ilan University, Department of Jewish thought

Of Rabbi Moshe Sofer-Schreiber's numerous disciples, a small, yet qualitative, group of individuals decided to relocate in the Land of Israel. Some of these individuals followed Schreiber's direct orders (i.e. rabbis Mendelsohn, Baumgarten, Shlank, Novomesta), while others merely adhered to his teachings. All perceived Schreiber's influence on their geographical move as critical. Many, by the way, never left Jerusalem after entering it, as part of this adherence.

As Zahavi portrays them (in his work *From the Hatam Sofer to Herzl*, Jerusalem, 1965), many of these students were ideologues, who wanted to recreate a Jewish sovereignty in the Land of Israel. However, we attempt to point out a much broader sense of Jewish revival in their endeavors. They attempted to create a cultural, religious and many perhaps even a redemptive change within the world of Jews in Israel, not to import the Orthodox model to Israel. They tried to influence the ultra-conservative community to open itself to new paths of self-funding, education and agriculture as means of creating a new form of Jewish life in the Chosen Land, "becoming Hebrew" (of these one could mention Rabbis Isaac Oplatka, Moshe Saks, Moshe Aharon Baumgarten, Yisrael Zeev Horowitz, David Friedland, Naftali Hirtz Weiss). Endeavors as the establishment of the *Doresh Zion* school (combining religious and general education – a combination unheard of in Hungarian Orthodox tradition), mainly for the Sephardic community, buying lands and agricultural attempts were part of the actions of these disciples. Needless to say, these efforts were met by zealot resistance by many who were perceived themselves as continuers of the Schreiber Hungarian Orthodox legacy.

Some attempts in the academic world dealt with the ideological and political actions of a later generation, mainly students of Rabbi Abraham B.S. Schreiber, Schreiber's eldest son and successor (especially rabbis Schlesinger and Sonnenfeld). Yet, understanding the work of the generation of Schreiber's direct students in a comprehensive context of being emissaries of his original spiritual teaching, and adhering to his religious language with a very modern interpretation, has yet to be done.

As rabbi Horwitz defined it (*Nahalat leYisrael 'Avdo*, Jerusalem: 1882, p. 1): "Most of those coming from abroad to the Land of Israel feel immediately a new spirit and vitality, ... a new soul from the world of Creation comes to the newcomer".

Our paper will present how these rabbinic figures understood the spiritual mission given to them by the Schreiber and underwent tremendous efforts in order to execute it and to create a new Jew, in a new world.

A reaction against Antisemitism in Hungary: Edmund Eisler and the flowering of the new Jewish utopian genre

STEFANIA RAGAÙ

stefania.ragau@sns.it, Scuola normale superiore di Pisa, Italy

“The idea of this writing came from a terrible night. A frightful night in which a blind people also attacked my house.” The utopian novel, *Ein Zukunftsbild* (1885), written in German by Edmund Eisler, starts from this autobiographical episode of antisemitism. Eisler wrote this information in his preface, dated October 1882. The date is indicative, as noted by Shlomo Avineri, since it is contemporary with the outbreak of the first mass wave of Russian pogrom in 1881-1882. This wave of renovated antisemitism generated new political movements and aspiration among Eastern Jewish intellectuals. It seems that, as the appeal *Autoemancipation* by Leon Pinsker, or the last story of Peretz Smolenskin, *Neqam Berit* [The revenge of the covenant], even Eisler’s utopia was a literary reaction against this new antisemitism and a response to disillusionment with the unkept European promises of emancipation. The frightful episode, that led the author to escape in the fantastic dimension, seems to be related to the blood-libel affair in the Hungarian town of Tiszaeszlár in 1882. In fact, the Tiszaeszlár ritual murder accusation generated popular riots throughout the country, that gave to Hungarian antisemitism a great boost. Before the conclusion of the trial, anti-Jewish demonstrations had broken out across parts of Hungary, most notably in Pressburg. Thus, it is probable that in reaction to this wave of antisemitism in Hungary, Eisler decided to write his utopia to escape from this violent reality.

The story begins with a pogrom in a Jewish community which drives the young hero Abner to rebel against antisemitism and to start a campaign to lead the Jews out of Europe to the Promised Land, like a new exodus. As emerges from the analysis of the novel, *Ein Zukunftsbild* is constituted on the interaction among three different socio-cultural contexts. One is the Hungarian antisemitism, which gave the initial input for writing the utopia. The second point is the influence of the German-Jewish models, which oriented some literary and stylistic choices of Eisler, such as the use of German language, instead of Hungarian or Hebrew. And, finally, the third aspect is constituted by the presence of ideals and typical aspirations of Eastern Jews. Thus, Eisler’s novel not only allows us to understand the impact of Hungarian antisemitism on the Jewish communities, but it also reveals

the different evolution of the Haskalah and the secularization of Jewish thought in these regions of the Hapsburg Empire, influenced both by the German-Jewish context and by the Eastern-Jewish one. In this way, thanks to this specific geographical-cultural context, German-Jewish ideals and images, metaphors, concepts arising from eastern Europe are kept together in Eisler's novel.

In the first part of the paper I will describe the social and historical context, while in the second one I will examine some aspects of the novel relating to this secularization of religious concepts and biblical images, belonging to Jewish tradition. According to Eisler's utopia, a new future Zion would have guaranteed a new social context in which Jews could have emancipated themselves, without erasing their past tradition.

**From Transylvania to Jerusalem:
The New East (Új Kelet) and Zionism
in the Life and Scholarship of Isaiah Tishby**

ANDREA GONDOS

agondos@hotmail.com, Ben Gurion University of the Negev, Elyachar Center

This paper examines the role of Zionism as a formative influence in the life and scholarship of Isaiah Tishby (1908-1992), one of the defining scholars of the modern study of Kabbalah. Born in a small village in Transylvania, Tishby grew up in a strictly Orthodox and received traditional rabbinic education. His nonconformist attitude toward the Orthodox way of life becomes accentuated during his yeshiva years and finds expression in his passionate pursuit of Zionism. After World War One, Transylvania, a large and historically important region of Hungary, was annexed to Romania following the treaty of Trianon that reconfigured the map of the former Austro-Hungarian Empire. Tishby explains that Transylvanian Jews now under Romanian rule but lacking any nationalist sentiment toward their new government, found Zionism an attractive ideology that replaced their earlier Hungarian patriotism. The foremost cultural catalyst for disseminating Zionist ideology was the newspaper, *New East* (Új Kelet), which was printed in the intellectually eclectic and vibrant city of Cluj (Kolozsvár). The circulation of the newspaper in the Tishby household exposed the young man to Jewish nationalist ideas which he embraced with enthusiasm already at age eleven and self-identifying as a Zionist activist at age fourteen: "I dreamed of making *aliyah*, not because of any anti-Semitic experiences ... but simply because everything I learned about Judaism pointed me in that direction." This paper will examine the roots of Zionism in Transylvania, its mediation through the newspaper *New East*, and its impact on Isaiah Tishby.

A *Seol* mint hely a Héber Bibliában, különös tekintettel a JHVH-hoz szóló imádságokra

PÉNTEK DÁNIEL GÁBOR

pentek.d@gmail.com,

Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskola

A Héber Biblia egyéni panasz- és hálaadó énekeinek kutatása mindig kiemelt figyelmet szentelt az e forrásokban megjelenő halál- alvilágképzeteknek. E szöveg-csoportot a címben imádságként definiálom, jelezve, hogy az általam alkalmazott megközelítésben elsősorban nem a panasz, hanem JHVH megszólítása a központi eleme ezeknek a szövegeknek. Az újabb kutatások ezeket az Alvilággal kapcsolatos szövegeket szótériológiai aspektusú forrásoknak is nevezik. Jelen előadásomban ezen imádságok („szótériológiai aspektusú források”) topográfiai utalásait kívánom elsősorban vizsgálat tárgyává tenni, különös tekintettel arra a három forrásra, amely a legbővebben írja le az imádkozó helyzetét a *Seol*-ban (Zsolt 88, Ézs 38,9–20, Jón 2,3–10).

A téma kutatása során elsősorban Christoph Barth 1947-ben publikált monográfiája nyomán az a konszenzus alakult ki, hogy e szövegek nem a fizikai halálon túli, túlvilági szabadításról beszélnek, azaz az életben megtapasztalt szenvedésekből, az üldöztetésből, a betegségből való megszabadítást írja le az imádkozó *Seol*-ból való szabadításként. Ugyanakkor a forrásokban a *Seol* leírása során találkozhatunk olyan elemekkel, amelyek egyértelműen megmutatják azt, hogy az alvilág a Héber Bibliában is helyként konceptualizálódik, még akkor is, ha nem olvashatunk részletes leírásokat alvilágjárásokról, és ez nem könnyíti meg annak a kutatónak a helyzetét, aki az e forrásokban található szórványos megállapítások alapján szeretné megrajzolni az Alvilág térképét.

Előadásomban két problémával szeretnék részletesen foglalkozni: az Alvilág lokalizálásával, illetve azzal a kérdéssel, hogy a forrásokban az Alvilágnak mely részei jelennek meg, és hogy tehetünk kísérletet ezek elhelyezkedésének és egymással való kapcsolatának pontosabb meghatározására.

A lokalizálás problémájával kapcsolatban elsősorban arra a kérdésre keresem a választ, hogy a szövegek eltérő irányba mutató kozmológiai utalásai (az alvilág a föld alatt helyezkedik el, az alvilág a mélység vizei alatt helyezkedik el) mennyiben egyeztethetőek össze egymással? A Héber Biblia alvilága „belső” terének leírását rendkívül nehézé teszi az, hogy a forrásokban sokkal inkább a hely általános hangulatára vonatkozó leírásokkal találkozhatunk, mint konkrét helyek megnevezésével. Előadásomnak a második részében ezért két olyan fogalmat szeretnék

vizsgálni, amelyek talán a *Seolon* belül konkrét helyek megnevezésének tekinthetők: a *שַׁעַר יְאֵוֹל* („alvilág kapui”, vö.: Ézs 38,10, Zsolt 9,14) és a *בְּטֶן שַׁאֵוֹל* („az alvilág belseje”, vö.: Jón 2,3) kifejezéseket.

Két idegen nő – sarokkő Izrael történetében?

HAUSMANN, JUTTA

Evangélikus Hittudományi Egyetem

Ex 2,1–10 és Ruth könyve két olyan idegen nőt állít elénk, akik nem felelnek meg annak az általános képnek, amelyet a Héber Bibliában az idegen nők kapcsán megszoktunk (lásd pl. Példabeszédek, valamint Ezsdrás és Nehémiás). A fáraó lánya, akárcsak a moabita Ruth, fontos szerepet kapnak Izrael történetében, még-hozzá két kiemelkedő személyiség – Mózes és Dávid – életrajzában. Amíg a fáraó lánya Ex 2-n kívül többé már nem kerül említésre, Ruth nevéhez egy egész – bár rövid – könyv fűződik. A származásuk, ill. a vallási hátterük nem egyforma, de – amint azt az előadásomban ismertetem – fel lehet mutatni fontos párhuzamokat a róluk szóló elbeszélésekben.

A két nő szerepe több szempontból igen érdekes. Az egyik oldalon feltűnő, hogy nők kerülnek döntő szerepbe, bár a fáraó lányának a feladata mégis „csak” Mózes életben maradásának a biztosítása. Feminista szempontból fontos hangsúlyoznunk mindkét nő önálló döntését, valamint kiemelni őket a marginalizált, férfiakat szolgáló szerepből. A másik oldalon igen erős üzenete van annak, hogy éppen idegenek kapnak fontos szerepet az izraelita főhősök életében. Ezáltal erősödik a Héber Biblia univerzalista perspektívája a sok olvasó szemében domináló partikularizmussal szemben.

Textus és kontextus: egy példa Jonatán ben Uzziél Jesája-targumából az értelmezési nehézség feloldására

HACK MÁRTA

Szent Pál Akadémia

Jesája új fordításának lektorálása közben vetődött fel lehetőségként, hogy egy nehéz szöveghelyhez Jonatán ben Uzziél targuma adhat támpontot, ahol a fordító szokásos eszközei, melyekkel konzultál, kevésnek bizonyulnak. A vizsgált textus, a Jesája 64:4 betű szerinti fordításban, tagolás nélkül a következő: „Eléjössz annak aki örül és igazságot cselekszik útjaidon emlékeznek rád lám megharagudtál és vétkeztünk *azokban örökké* (בְּהֵם עוֹלָם) és megszabadultunk”.

A 64:4b értelmezése nagy nehézségekbe ütközik, miután a versfél két, dőlt betűvel megjelölt szava egymás mellett különös, és látszólag nem kapcsolódik közvetlenül a mondathoz. Az újkori kommentátorok Lowth és Delitzsch nyomdokain *emendatio* útján kívánták kiküszöbölni a nehézséget.

Hogy mikre vagy kikre vonatkozik a ܒܗܗܡ (báhem) szó, annak magyarázatát a mondat horizontján túl – úgy tűnik – az értelmezői hagyományban egyedül Jonatán ben Uzziél targuma keresi. A Targum Jes 64:4b-re vonatkozó kiegészítése egyértelmű bizonyíték arra, hogy szerzője a tágabb kontextusból következteti ki a homályos szavak értelmét. Azzal, hogy az értelmezés vonatkoztatási kerete a nagyobb szövegegység – a 63:7-től kezdődő retrospektív hálaima –, és nem a mondat szintje, ezáltal a Targum megtalálja a hiányzó referenciát a felelőlegesen régi korokban, és úgy értelmezi, hogy hajdan az ősatyák igazsága által történt meg a szabadulás.

Előadásomban a kérdéses mondat több lehetséges értelmezését összevetem a Targum Jonatán szövegével, megvizsgálom, hogy melyik milyen mértékben támaszkodik a kontextusra és veszi leginkább figyelembe annak koherenciáját, amit az ܐܘܠܐܡ (olám) szó ismétlődése is jelez.

Mi annak az ellentmondásnak a feloldása, hogy amennyiben a fordító kizárólag a mondat részeinek fordítását tartja szem előtt, előfordulhat, hogy a textuson túlmutató értelmet vetíthet a szövegbe, míg ha a tágabb szöveghelyzet lebeg előtte, a parafrázis pontosan rámutat arra a hiányzó elemre, ami a kohéziót biztosítja?

Bemutatom, milyen érvek szólnak amellett, hogy a Jes 64:4 verset jól adja vissza az alábbi megoldás: „Elébe jössz az örvendezőnek, s aki igazságosságot cselekszik, és rád emlékezik útjaidon. Íme haragra lobbantál, mert vétkeztünk, azok kedvéért mégis örökre megszabadultunk.”

A lehetséges konklúzió az, hogy a homályos szöveghelyzet megvilágíthatja, ha a fordító szem előtt tartja Jonatán ben Uzziél targumának értelmezését, de kihagyja a parafrázis részét. Ezzel a módszerrel hűséges marad a kontextus egészének mondanivalójához, egyúttal megmarad a maszorétikus textus talaján.

Válogatott irodalom:

- B. D. **Chilton**, *Glory of Israel. The Theology and Provenience of the Isaiah Targum* (JSOT Suppl. Series, 23), Sheffield 1983.
- J. B. **van Zijl**, *A Concordance to the Targum of Isaiah* (SBL Aramaic Studies, 3), Missoula 1979.

Az Újszövetséggel a kereszténység ellen: Két ismeretlen héber nyelvű, keresztényellenes polemikus szöveg Észak-Itáliából

DOBOS KÁROLY DÁNIEL

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Az elmúlt évek során az Izraeli Nemzeti Könyvtár Mikrofilmtárában végzett kutatásaim során számos – ismeretlen vagy alig ismert – zsidó, keresztényellenes szöveget sikerült azonosítanom. Időközben elkészült e XVII-XVIII. századi, Itália északi fejedelemségeiből származó kéziratok eddigi legteljesebb bibliografikus feldolgozásának online változata is: www.jcrpolemicsinitaly.at. Előadásomban egy tervezett, új projekthez kapcsolódóan e szövegkorpusz két különösen érdekes darabját szeretném bemutatni.

Az első szöveg szerzője Jehuda ben Eliezer Brielli (1643–1722). Brielli mantovai rabbiként széles körű ismertségnek örvendett. Korának számos kiemelkedő rabbijával állt levelezésben, s tanítványai közé számítottak a következő generáció legkiválóbb rabbinikus személyiségei. Brielli három olasz nyelvű polemikus traktátust hagyott ránk, melyek – Cecil Roth szóhasználatával élve – „defenzív”, védekező jellegűek, míg rövidebb, héber nyelvű polemikus szonettjei és egy nagyobb lélegzetű héber polemikus traktátusa „offenzív”, támadó hangvételű.

Ezen utoljára említett írásmű különböző címeken, tizenegy – eltérő hosszúságú részleteket tartalmazó – kéziratban őrződött meg. A szöveg legteljesebb verziója Brielli tanítványa, Jehosua Segré (1700–1798) másolatában és az ő kiegészítéseivel együtt maradt fenn. Mindez nem csoda, ha tudjuk, hogy Brielli műve inkább tekinthető vázlatnak, egy tervezett munka első verziójának, mint kiforrott alkotásnak. Mindezen kezdetlegességei ellenére a mű rendkívül értékes darabja a keresztényellenes zsidó polémia történetének, hiszen ez idáig ez az egyetlen zsidó szerzőtől származó polemikus kommentár, mely az Újszövetség teljes szövegét lefedi. Habár zsidó szerzők már a legkorábbi – még arab nyelven írott – polemikus szövegektől kezdve felhasználnak újtestamentumi (leginkább evangéliumi) részleteket érveik alátámasztására, Brielli alkotása előtt nem készült olyan írás, mely szisztematikus kritika alá vette volna az Újszövetség teljes szövegét, Máté evangéliumától kezdve az összes páli levélen át a katolikus levelek mindegyikéig.

A másik szöveg Áron Hajim (Vita) Volterra (megh. 1763) *Rós Amána* című alkotása, mely Moritz Steinschneider értékelése szerint „a [polemikus] műfaj legfontosabb darabja.” A velencei születésű szerző 1719-től haláláig a toszkánai

Massa rabbija volt. Volterra egyik ismert alkotása egy 700, sinnel kezdődő szóból összeállított ima. Alexander Marx Voltterrának tulajdonít még egy hasonló nyelvi leleménnyel megírt, száz versorból álló polemikus költeményt is.

A szerző életművének csúcspontja azonban kétségkívül a *Rós Amána*, mely – Brielli művéhez hasonlóan – máig kiadatlan. Volterra alkotása – ugyanúgy, mint Brielli kommentárja – felöleli az Újszövetség teljes szövegét, sőt kritizálja a *Jelenések könyve* néhány versét is, melyekre Brielli kritikája nem terjed ki. Ugyanakkor Volterra írása túlmutat az Újszövetség Brielli által nyújtott szisztematikus cáfolatán, s szinte már-már tudomány rangjára igyekszik emelni a polémiát. Így például külön kitér a hitvitázás teoretikus előfeltételeire, ahogy az egy-egy bibliai *locus* messiási értelmezéséhez nélkülözhetetlen kritériumokat is számba veszi. A mű egyediségét azonban mégis szerzőnk széleskörű olvasottsága biztosítja. Nemcsak a patrisztika irodalmában járatos: hivatkozik például Tertullianusra, Augustusra, Origenészre, Aranyaszájú Szent Jánosra stb., de idézi a reformáció korának nagy alakjait: Zwinglit, Melanchtont vagy Johannész Oecolamadiust is, ahogyan a kortárs zsidó és keresztény szerzők műveit (Menassze ben Izrael és Jacques Basnage) is felhasználja.

Utazás a székel Jeruzsálembé

Utazási irodalom és a bözödújfalusi prozelita hitközség a 19. század második és a 20. sz. első felében

ÚJLAKI-NAGY RÉKA
nagy.reka@btk.mta.hu, MTA TTI

A szombatosság tudományos felfedezésével és az utazás divatjának térnyerésével szinte egy időben a székel Jeruzsálem, vagyis Bözödújfalu és az ottani prozelita hitközség iránti érdeklődés is megnőtt. Egy olyan „zarándoklat” indult el a 19. század második felében ehhez a vallási, kulturális és szociológiai egzotikumhoz, amely a hitközség történetének végéig, 1941-ig tartott, és amelyben egyaránt részt vettek zsidók és nemzsidók, magyar, román, német, angol stb. anyanyelvűek. Az útirajzok, beszámolók jórészt folyóiratokban jelentek meg. A szakirodalom, bár figyelembe vett egy-egy ismertebb szerző (pl. Móricz Zsigmond, Bözödi György vagy Beck Mór) által írt darabot, nagy részüket nem ismerte, illetve az útirajzok együttes korpuszát komparatív módon nem vizsgálta.

Előadásomban arra próbálkozom, hogy a Bözödújfaluval kapcsolatos útirajzok alapján körvonalazzak egy, a szombatossághoz kötődő útirajz-irodalmat. Ennek keretében vizsgálni szeretném az útirajzok hasonlóságait és különbözőségeit, az írók-utazók vallási és kulturális háttere által meghatározott szemléletmódot,

percepciót és a szombatos-zsidók viszonyulását a látogatókkal szemben. Olyan szempontok érdekelnek elsősorban, mint az identitás-kérdésre adott szombatos-zsidó válaszok a történelmi-politikai kontextus és a kérdező személyének függvényében, a közösség reakciója a zsidóságon, konzervatív és neológ irányzaton belüli ellentétekre, az 1930-as években egyre erősödő antiszemitizmusra adott válaszuk, a beszéd és elhallgatás mögött rejlő indítékok stb. Olyan problémák, közösségi folyamatok érdekelnek tehát, amelyek irányt szabtak a bözdújfalusi szombatos-zsidó közösség történetének, külső hatásként és belső mozgató erőként alakították sorsát.

Jézussal kapcsolatos viták a 20. század eleji cionista mozgalomban

KISS ANDRÁS

Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, Zsidó Vallástudományi Doktori Iskola

Joszéf Klausner 1922-ben megjelent Jézus-monográfiája mérföldkőnek számít Jézus zsidó recepciótörténetében. Ez volt az első könyv Jézusról, amelyet modern héberül írtak, és amelyet Huber Lipót katolikus teológus 1933-ban úgy üdvözölt, hogy „Jézus neve többé már nem lesz »anathema«. Klausner megtörte a jeget, mert mostantól kezdve a legortodoxabb zsidó körökben is szabadon fognak beszélni, vitatkozni, elmélkedni Jézusról és művéről” (*Újkori és modern zsidók Jézusról és a kereszténységről*, 161. oldal).

A Huber által is kritizált zsidó nacionalista üzenete ellenére Klausner könyve már a megjelenésekor megosztotta a cionista értelmiséget, a mai napig nem vált népszerűvé Izraelben, és a megírásának körülményei sem ismertek széles körben. Első ránézésre – és talán másodkora is – valóban nehéz lehet átlátni, hogy miért ragad tollat és ír könyvet a kereszténység alapítójáról egy szombattartó és kóserül étkező, jobboldali politikai aktivista, akit a revizionista cionizmus egyik fő ideológusának tart.

Előadásomban korabeli héber nyelvű újságcikkek, Klausner könyve és az azokat elemző angol nyelvű szakirodalom alapján szeretném bemutatni a könyv megírásának hátterét, a „Brenner-ügy” néven ismertté vált rendkívül viharos, még halálos áldozatot is követelő sajtóvitát, amely az 1910-es években folyt a héber, jiddis és orosz nyelvű cionista sajtóban. A vita Joszéf Chájim Brenner Erec Jisrael-i munkásmozgalmi író és Áchád Háám diaszpórábeli polgári ideológus, valamint a mögéjük felsorakozott, legnagyobbbrészt szekuláris értelmiségiek között zajlott. Ennek egyik eleme az volt, hogy mi legyen a vallási örökségtől független zsidó etnikum, a „szabad héberék” helyes hozzáállása a kereszténységhez, a nyugati kultúrához, és ezen belül Jézus alakjához.

A felek által elfoglalt álláspontokon túl kitérek a vita eszmetörténeti jelentőségére: kiváltó okára és tétjére, valamint bemutatom a Klausner könyvében megfogalmazott „középutas” megoldást, ami eredetileg 1908 és 1913 között részletekben jelent meg a *Heátid* (A Jövő) című folyóiratban. Úgy tűnik, hogy a Brenner-ügy és Klausner ennek során megszületett monográfiája szervesen illeszkedik Jézus alakjának felvilágosodás utáni zsidó „visszaigénylésébe”, amely jelentős hatással volt a 20. században kialakult modern szekuláris zsidó kultúrára, bár eltérő szerepet töltött be a Soá, valamint Izrael Állam megalapítása előtt és után.

A kérdések, amelyeket Brenner megbotránkoztatóan radikálisnak tartott kijelentései száz évvel ezelőtt felvetettek, még ma is aktuálisak az izraeli társadalomban.

RABBINIKUS IRODALOM // RABBINIC LITERATURE

Egy eszménykép folytatója, avagy egy epigon munkássága ***Sém Tov ben Joszéf Falaquera bölcseleti útmutatásai***

BABITS ANTAL

Sémtov ben Joszéf Falaquera (cca. 1225–1290) vallásbölcseleti jelentőségéről elmondhatjuk, hogy a Maimoni korára jellemző enciklopédikus tudás hiánya megnehezíti a polihisztor tudósok műveinek megismerését/megértését. Bár Falaquera főműve, az *Útmutató az Útmutatóhoz* soha nem került/kerülhetett a zsidó gondolkodás középpontjába, ám az *Útmutató* valódi ismerői számára mégis mind a mai napig útmutatásokkal tud szolgálni. Filozófusként nagy figyelmet fordított a helyes terminológiára, és gondosan választotta meg a filozófiai kifejezéseket. Kommentárjában nagyon erős kritikus gondolkodóként jelenik meg, aki saját nevében beszél, és csak olyan véleményeket fogad el, melyeket bölcseleti szempontból szilárdnak tart. Az arab filozófiai munkákat jobban ismerte, mint korának bármelyik tudósa, és sokat ezek közül elérhetővé is tett a héberül olvasók számára. Bár nem törekedett eredetiségre, mégis nagyon kreatív volt a filozófia és a vallásbölcselet terén, s egyike volt az első héberül publikáló szerzőknek, aki a párbeszédet, mint műfajt sikeresen művelte. Írásaiban arra törekedett, hogy az idézett források magukért beszéljenek.

Vizsgálódásom homlokerében annak a gyakran ismételtetett toposznak a megítélése áll, hogy igaza van-e azoknak (pl. Steven Harvey), akik szerint Falaquera lett volna az első kommentátora Maimoni *Útmutatójának*!? Továbbá azt is nagyító alá veszem, hogy Falaquera a Maimoni-féle bölcseleti eszménykép folytatójának tekinthető-e, vagy csak művelt epigonként magyarázta az *Útmutatót*!?

A Qohelet könyvének problematikája a Qohelet Targum értelmezésében

MONTSKÓ BENJÁMIN

ben910517@gmail.com, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola

A Qohelet a Héber Biblia egyik legegységibb gondolatisággal bíró könyve, mely az emberi lét kérdéseit boncolgatva a létezés célját próbálja megfejteni, ismervén korlátait és végeességét. A szerző arra a következtetésre jut, hogy minden csupán hiábavalóság (*vanitatum vanitas*), de még a bölcsesség is pusztán egy mulékony dolog. A Qohelet könyvének ez a pesszimista és szkeptikus világlátása ellentmond a Héber Biblia alapvetően derűlátó szellemiségének. A bölcsesség kudarcként való megítélése, a ciklikus időszemlélet, a jövővel szembeni bizalmatlanság, reményvesztettség, a halál utáni lét problémája és a Tóra központi szerepének hiánya jelentős problémát okoztak a rabbiknak, akik emiatt vitába szálltak kanonikusságát illetően.

A Qohelet Targum szövegének egészére ugyanakkor a markáns végidőbeli szemlélet nyomja rá bélyegét, így a túlvilági lét és az arra való felkészülés foglalkoztatja, míg a Qohelet nem beszél ilyen távlatban. A Qohelet szemléletéből a későbbi zsidó apokaliptikus irodalom és eszkatológikus elképzelések jellemző terminusai még hiányoznak, melyeknek használata a targum korának (6-7. század) zsidó szövegeire jellemző volt. Ez az alapvető világszemléletbeli különbség egyfajta feszültséget teremt és állandó problémaforrást jelent a targum számára. Így felmerül a kérdés, hogy a targum szerzője a bibliai szöveg fordításakor hogyan igyekszik áthidalni ezt az ideológiai szakadékot. A targum interpretációs technikáját megvizsgálva kísérlem meg feltérképezni, hogy az eszkatológia, mint ennek a világnak a végével (*aharit hajjamim*, „a napok vége”) és a túlvilággal (*olam ha-ba*) foglalkozó koncepció, milyen módon érvényesül magában a fordításban. Ezt követően arra a kérdésre kívánok felelni, hogy a mű milyen exegetikai módszereket alkalmazva igyekszik e szemléletet összhangba hozni a Qohelet idő-és térfelfogásával.

**„A szerelmemé vagyok, és a szerelmem az enyém” (Én 6,3)
Az Énekek éneke rabbinikus és patrisztikus értelmezése:
Kutatástörténete, kérdései**

URBÁN ILONA ANNA
urbia@gmail.com

Az Énekek éneke tematikája miatt különleges szerepet tölt be, mind a zsidó, mind a keresztény kánonban. A bibliai szöveg értelmezése során a férfi és a női alakot mindkét hagyomány képletesen értelmezte: a rabbinikus Istennel és Izraellel, a keresztény pedig Krisztussal és az Egyházzal, vagy Krisztussal és az egyénnel azonosította a két főszereplőt. Ez a hasonlóság szolgált alapjául annak a kérdésnek, hogy volt-e hatással egymásra a két hagyomány értelmezése, és ha igen, milyen mértékben, illetve fellelhető-e a ránk maradt szövegekben a polémia jelei.

A kutatás központjában Origenész Énekek éneke kommentárja, illetve négy prédikációja és a rabbinikus értelmezés közötti kapcsolat áll. Urbach az egyház-
-atya és a rabbi értelmezéséből vett szakaszokat állította párhuzamba, amellel érvelve, hogy a rabbi kijelentései hatottak Origenészre. Kimelman két évtizeddel később szintén megvizsgálta ezeket az egységeket, ám az ő véleménye az, hogy a hatás fordított volt, és Origenész magyarázatai befolyásolhatták a vele egy időben Kaiszareiában tartózkodó R. Johanant.

A kilencvenes évektől új irányt adott a kutatásnak a kérdés, hogy egyáltalán összehasonlítható-e a rabbinikus, midrási gondolkodás és bibliaértelmezés a görög hagyománytól jobban meghatározott patrisztikus irodalommal, illetve tekinthető-e a midrási olvasat allegóriának. A két értelmezés alapvető különbözőségét hangsúlyozza D. Boyarin, I. Gottlieb és A. Goshen-Gottstein.

Végül Goshen-Gottstein 2004-ben megjelent írásában megkérdőjelezi, hogy tényleg polémia-e az, amiről a korábbi tanulmányok beszélnek, vagy csupán két vallás egyazon szövegre irányuló eltérő (olykor viszont hasonló) értelmezése. Ennek érdekében újraolvassa az Urbach és Kimelman által vizsgált szöveghelyeket, illetve kritériumokat fogalmaz meg a polémia meghatározásához.

Előadásomban ennek a kutatásnak legfontosabb szempontjait és eredményeit szeretném összefoglalni, konkrét szöveghelyekkel példázva a kérdések realitását és érdekességét.

Az Énekek éneke tudományos zsidó kommentárjai

RADVÁNSZKI PÉTER

rpsymon@gmail.com

Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, Zsidó Vallástudományi Doktori Iskola

Az Énekek énekének újkori értelmezéstörténete vitákban és újításokban gazdag. Külön figyelmet érdemelnek az olyan 19. századi zsidó kommentárok, melyek máig ható változásokat indítottak el a bibliatudományban és a Héber Biblia hétköznapi használatában. A szerzők korszakuk tudományos (filológiai, néprajz-tudományi stb.) eredményeit is felhasználták, írásaik mind a zsidó, mind a keresztény közönségnek készültek. Módszereiben a *Wissenschaft des Judentums* által kijelölt módszereket követték.

Kiemelendő Ludwig Philippson 1854-ben (Gustav Doré illusztrációival) megjelent, kommentárokkal ellátott bibliakiadása, valamint Heinrich Graetz 1871-ben megjelenő Énekek éneke kommentárja. A brit bibliatudós, Christian David Ginsburg, történeti-kritikai kommentárja az Énekek énekéhez 1857-ben látott napvilágot. Talán kissé elfelejtett műve különleges helyet foglal el a kortársai között. Mind zsidó, mind keresztény forrásokat is használ. A kommentár komparatív jellegű, Ginsburg megemlíti a hagyományos (héber, görög nyelvű stb.) és kortárs véleményeket egyazon kérdéssel kapcsolatban. Komoly filológiai anyagot tár az olvasó elé. A mű azonban jóval több nyelvészeti kommentárnál. Ginsburg teológiai hangvételű megjegyzései egyfajta felekezeteken túli „bibliai szellemiségről” árulkodnak. Véleménye szerint az Énekek énekének elsősorban etikai üzenete van, főszereplője egy olyan, rurális környezetben élő nő, aki nem enged a királyi gazdagság csábításának. Az erkölcsi tartás a nőt egyenrangúvá teszi a férfival. Ginsburg szerint „az a kijelentés, hogy a nő intellektuálisan vagy morálisan alacsonyabb rendű a férfinál – nem Isten szava”. A tradicionális kommentároktól eltávolodva, a korszak gondolatait, módszereit is beépítve alkot-tak a szerzők. A zsidó tudományosság így máig érezhető hullámokat indított el a bibliai exegézisben.

Az előadás során az Énekek éneke 8,6-hoz született kommentárokat fogom vizsgálni, és azt a kérdést, hogy milyen irányban történtek változások a könyv talán egyik legellentmondásosabb versének értelmezéstörténetében.

A Salgótarjáni és Kozma utcai zsidó temetők egyiptizáló síremlékei

FULLÉR ANDREA

fullerandi@gmail.com

ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Egyiptológia Program

A Salgótarjáni és Kozma utcai zsidó temetők síremlékei között különleges csoportot alkotnak az egyiptizáló stílusban épült síremlékek és impozáns családi mauzóleumok. A hazai funerális művészet területén is egyedülállónak számító síremlékek összegyűjtése, tanulmányozása és az egyiptológia tudományág szakmai szempontjai alapján történő feldolgozása mindeztidáig váratott magára. Az egyiptomi stílusban épült vagy az ókori egyiptomi művészet egyes elemeit felhasználó síremlékek egy olyan kulturális jelenség ritka építészeti emlékei hazánkban, amelyet az egyiptológia szakmai nyelvén egyiptomániának nevezünk. A két budapesti zsidó temetőben található síremlékek építészeti- és művészet-történeti értékét tovább növeli az a tény, hogy hazánkban a 19–20. század fordulóján, illetve az azt megelőző időszakban kevésbé tudott teret hódítani a Nyugat-Európában, majd az Egyesült Államokban oly népszerű egyiptizáló stílus. A városi építészet területén csak elvétve találkozunk megvalósult és fennmaradt egyiptomi építészeti és díszítő elemeket felvonultató épületekkel.

A 19–20. század fordulóján emelt monumentális mauzóleumok és síremlékek tervezése a kor jeles építészeihez és szobrászaihoz köthető, szerzőségük azonban több esetben még azonosításra vár. A budapesti egyiptizáló stílusú mauzóleumok és síremlékek jól beilleszthetők a külföldről már ismert párhuzamok közé, ugyanakkor néhány esetben teljesen egyedi dekorációs motívumot is tartalmaznak.

A jelentős műemléki értékkel bíró csoport síremlékei – néhány műemlék ismertsége ellenére – mindeztidáig nem alkották önálló művészettörténeti elemzés tárgyát. Az előadás ezt a hiányt pótolva, a síremlékek művészettörténeti ismertetése mellett, további, a kutatás során nyert eddig ismeretlen építészeti-történeti adatokkal egészül ki, és kísérletet tesz az egyiptománia magyarországi építészetre gyakorolt hatása mögött megbúvó kulturális és társadalmi jellegzetes-ségek feltárására.

Ácát sálom (עצת שלום) – Bacher Simon alkalmi költeménye a „Magyar és Erdélyhoni Izraeliták Egyetemes Gyűléséhez” (Kitekintéssel Bacher Simon életére)

OLÁH JÁNOS – TUNA RITA

Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem (OR-ZSE)

Bacher (Bachrach) Simon 1823-ban született a felvidéki Szent-Miklóson (1863-tól: Liptószentmiklós). 1867-ben költözött Pestre népes családjával (5 fiú és 3 lány), ahol 1874-től, 1891-ben bekövetkezett haláláig, a Pesti Izraelita Hitközség könyve-lőjeként tevékenykedett és írta verseit németül és héberül, fordításai mellett.

Az elsők között volt, ki magyar költők verseit héberre fordította, és egy kötetben kiadatta (Hazafias dalok - זמירות הארץ). Megtalálhatóak benne Kölcsey, Petőfi, Vörösmarty, Eötvös, Arany versei, közöttük a Himnusz – תפילת הארץ... Szózat – קול קורא לעם – stb.

1868-ben héber nyelvű alkalmi költeménnyel (עצת שלום) köszöntötte a „Magyar és Erdélyhoni Izraeliták Egyetemes Gyűlését” (Kongresszus) és ő fordította héber nyelvre az itt hozott határozatokat is. Alkalmi költeményének címe utalás Zehárjá próféta soraira (VI,13):

„... וישב ומשל על-בְּסֹאוֹ וְהָיָה כְּהֵן עַל-בְּסֹאוֹ וְעֵצַת שְׁלוֹם תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם. *és ülni és uralkodni fog az ő székében, és pap is lesz az ő székében, és békesség tanácsa lesz kettőjük között.*”; valamint RASI kommentárjára: „הנשיא והכהן יאהבו. *ועצת שלום וגו'.* – „és békesség tanácsa... A vezető/hatalom és a pap/vallás szeretni fogják egymást.”

Az említett költemény analízisével segítségével kívánjuk közösen tartott előadásunkban bemutatni Bacher (Bachrach) Simon nézeteit, a Kongresszust lelkesen támogató elképzelését és vizionált jövőképét, kitérve néhány érdekesebb és sokatmondó szóhasználatra; valamint I. Ferenc Józsefnek (פֶּרְאֵנֵץ יִזְעֵף) és Eötvös Józsefnek (יִזְעֵף טַוּוּעֵשׁ) a Kongresszus összehívásában betöltött szerepére.

A vers 20 darab 6 soros versszakot foglal magában, tehát összesen 120 sort, hasonlóan az ókori zsidó parlament, a „Nagy Gyülekezet Férfiúinak (אֲשֵׁי כְּנֶסֶת (הַגְּדוּלָה)”) számához. E törvényhozó testület volt az, amely a babilóniai fogságból visszatért zsidók új körülmények, kihívások közötti életét szervezte, határozta meg. Ebben az esetben is szembetűnőnek véljük a párhuzamot. Mindazáltal a költeményben aprólékos és bravúros szerkesztés nyomai fedezhetőek fel, hiszen a héber szöveg végímeinek képlete az első, a kilencedik, a tizenegyedik és a tizenkettedik versszak kivételével (ott „a-a-a-a-a” – halmaz rím és „a-a-a-a-b-b” – halmaz rím és páros rím): „a-b-a-b-c-c”, keresztírím és az utolsó két versszaknál páros rím. Bacher Simon verse teljesen idegen a héber versformáktól, az a kor magyar nyelvű verseinek stílusát, rímképleteit követi. Ez sem lehet véletlen...

A snóderoláshoz kapcsolódó zsinagógai tárgyak

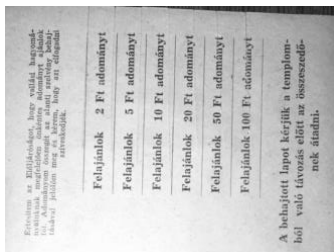
BÁNYAI VIKTÓRIA – KOMORÓCZY SZONJIA RÁHEL

MTA TK Kisebbségkutató Intézet /ELTE Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

Az askenázi zsidó közösségekben elterjedt szokás, hogy a szombati és ünnepi Tóra-olvasáshoz felhívtak a Tóra-szakasz utáni áldás keretében jótékony célú felajánlást tesznek: *snóderolnak*. A felajánlások lehetséges kedvezményezettjei is jól ismertek, alapvetően a hitközségen belül működő karitatív, tanulási és hitbuzgalmi egyletek. Bár ezen a ponton már jelentős különbségek mutatkoznak egyes közösségek között, mind az egyletek számát, mind az adományozásra vonatkozó egyéb helyi előírásokat illetően.

Az előadás két – a zsinagógákra vonatkozó szakirodalomban elhanyagolt, még nevet sem kapó – tárgytypusra fókuszál a történeti Magyarország területéről származó adatokat gyűjtve, de a környező régiókra is kitekintve. Egyfelől vizsgálja az általunk *bimatáblának* nevezett, a lehetséges jótékony célokat az áldást mondó személy elé idéző feliratos tábla elterjedtségét, valamint jellemző formáit, amelyek összefüggésben állhatnak a kialakulásával. Másfelől – mivel a szombati tilalmak mind az adomány azonnali átadását, mind annak írásban rögzítését kizárják – azokat a tárgyakat, megoldásokat mutatja be, amelyek a felajánlások rögzítésére voltak hivatva. Ez a tárgytypus nagyobb változatosságot mutat, mint a táblák, ugyanakkor anyaguknál, jellegükénél fogva múlandóbbak is: eddig viszonylag kevés magyarországi tárgyról van tudomásunk.

Az előadás, a vizsgált tárgytypusokra vonatkozó egységes terminológia hiányában, főként képekre támaszkodik. Négy kép előzetesen:

A „népi hős” – egy nagyváradi zsidó polgár emlékezete

KULCSÁR BEÁTA

kulcsarbeata@hotmail.com

Céлом Vaiszlovich Emil (1868–1944) nagyváradi szállodás írott emlékezetének vizsgálata. Vaiszlovich Emil először botrányai, majd gazdasági teljesítménye, társadalmi pozíciója, a két világháború közti kisebbségi magatartása és az ellene irányuló antiszemita támadás (1927) révén került időről időre a helyi és az országos figyelem középpontjába. Emlékezete még életében megszületett, alakjához több emlékezeti narratívát is kapcsoltak. Élete, sokszínű személyisége alkalmas volt arra, hogy a szerzők rajta keresztül rögzítsék a múltból kialakított tudásukat, megbotránkoztatassák közönségüket, normákat népszerűsítsenek, nosztalgiázzanak, az érzelmekre hassanak, fontos kérdéseket vessenek fel, vagy kontraprezentívus jelleggel példát állítsanak olvasóiknak.

Előadásomban a „népi hős” emlékezeti narratívát mutatom be részletesebben. Az igaztörténetnek álcázott, de a népmesék nyelvezetét, struktúráját idéző és a lokális balladákra emlékeztető emlékezeti narratívában a főszereplő Tisza Istvánt, a cséffai járás főszolgabíróját és annak pandúrjait leckézteti meg testvére társaságában, valamikor a 20. század legelején. Vaiszlovich népi hősként, sűrített társadalmi típusként jelenik meg ebben a narratívában, magában hordozza a tömegek vágyait és ideáljait, ő képviseli azon keveseket, akik vállalják, hogy a hierarchizált társadalom működési zavaaraival és az elbizakodott autoritásokkal heroikusan szembehelyezkednek. A sajátosan felépített narratíva imaginárius szintjén egy olyan valóság keletkezik, melyben a főszereplő valamiképp helyreállítja a „világ rendjét”.

Előadásomban bemutatom a szerzőket, feltárom a narratíva sajátosságait, a fikció alapját, valós elemeit, és vizsgálom, hogy milyen célt, közösségi élményt szolgált ez a narratíva. Abból indulok ki, hogy a szerzők a jelenben létező igényeknek, adottságoknak megfelelően konstruálják történeteiket, és hogy saját koruk szociokulturális viszonyainak, igényeinek megfelelően formálják az emlékezetet. Az előadás fő hozadéka, hogy betekintést enged egy sikeres nagyváradi zsidó vállalkozó pályájába és a közösségi emlékezet működésébe.

PROGRAMBIZOTTSÁG
PROGRAMME COMMITTEE

BIRÓ TAMÁS, KOLTAI KORNÉLIA, ZSENGELLÉR JÓZSEF

MAGYAR HEBRAISZTIKAI TÁRSASÁG
HUNGARIAN HEBREW STUDIES SOCIETY

<http://mht.org.hu/>

TÁMOGATÓK
SUPPORTERS

Köszönetünket fejezzük ki a konferencia támogatóinak
We acknowledge the support of

EAJS

European Association for Jewish Studies